

РЕЧНИК ПОЈМОВА
ЛИКОВНИХ УМЕТНОСТИ
И АРХИТЕКТУРЕ

Издавачи	СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ – ОДЕЉЕЊЕ ЛИКОВНЕ И МУЗИЧКЕ УМЕТНОСТИ, Београд, Кнез Михаилова 35, www.sanu.ac.rs ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ, Београд, Обилићев венац 5, www.zavod.co.rs
За издаваче	академик ВЛАДИМИР КОСТИЋ, председник Српске академије наука и уметности др МИЛОРАД МАРЈАНОВИЋ, в. д. директора и главног уредника Завода за уџбенике
Главни и одговорни уредник, САНУ	академик МИЛАН ЛОЈАНИЦА, секретар Одељења ликовне и музичке уметности
Уредник, САНУ	др ЉИЉАНА СТОШИЋ
Уредник издања, Завод за уџбенике	ЈЕЛЕНА ДАВИДОВИЋ КОЛАРОВ
Рецензенти	академик СВЕТОМИР АРСИЋ-БАСАРА академик ДИНКО ДАВИДОВ дописни члан ДРАГАН ВОЈВОДИЋ др ЈЕРКО ДЕНЕГРИ др АЛЕКСАНДАР ИГЊАТОВИЋ др МИРЈАНА РОТЕР БЛАГОЈЕВИЋ
Одбор за Речник Одељења ликовне и музичке уметности САНУ	академик СВЕТОМИР АРСИЋ-БАСАРА академик ДУШАН ОТАШЕВИЋ дописни члан МИЛАН МАРИЋ академик МИЛАН ЛОЈАНИЦА (председник) др ЉИЉАНА СТОШИЋ (уредник) МИОЉУБ КУШИЋ (секретар Одбора)
Редакција по областима	дописни члан МИОДРАГ МАРКОВИЋ (средњи век) др ЉИЉАНА СТОШИЋ (нови век) ЖАНА ГВОЗДЕНОВИЋ (модерна уметност) др ДИЈАНА МИЛАШИНОВИЋ МАРИЋ (архитектура и примењена уметност)
Дизајн и опрема	ДРАГАН ТАДИРОВИЋ
Лектура	АЛЕКСАНДРА ШУЛОВИЋ ЈЕЛЕНА ВИТЕЗОВИЋ
Коректура	КОВИЉКА ЖУГИЋ РУЖИЦА ЈОВАНОВИЋ
Израда индекса	МИОЉУБ КУШИЋ
Припрема за штампу	ВОЈИСЛАВ НЕСТОРОВИЋ

Штампа: „Планета принт“, Београд ■ Обим: 85 штампарских табака ■ Формат: 23 × 28,5 cm
 © Српска академија наука и уметности и Завод за уџбенике, Београд, 2020.
 ISBN 978-86-17-20195-9

РЕЧНИК ПОЈМОВА
ЛИКОВНИХ УМЕТНОСТИ
И АРХИТЕКТУРЕ

Том II
Е-К

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ

АУТОРИ ОДРЕДНИЦА

- Ана, АНАКИЈЕВ – А. А.
Валентина, БАБИЋ – В. Б.
Зоран, БЕЛИЋ WEISS – З. Б. W.
Игор, БОРОЗАН – И. Б.
Татјана, БОШЊАК – Т. Б.
Бранка, ВРАНШЕВИЋ – Б. В.
Ана, ВРАЊЕШ – А. В.
Емилија, ВУКОВИЋ – Е. В.
Марта, ВУКОТИЋ ЛАЗАР – М. В. Л.
Јасмина, ВУКСАНОВИЋ – Ј. В.
Сузана, ВУКСАНОВИЋ – С. В.
Анђела, ГАВРИЛОВИЋ – А. Г.
Зоран, ГАВРИЋ – З. Г.
Жана, ГВОЗДЕНОВИЋ – Ж. Г.
Бранка, ГУГОЉ – Б. Г.
Јелена, ДАВИДОВИЋ КОЛАРОВ – Ј. Д. К.
Предраг, ДРАГОЈЕВИЋ – П. Д.
Милутин, ДРАГОЈЛОВИЋ – М. Др.
Милош, ЖИВКОВИЋ – М. Ж.
Драган, ЖУНИЋ – Д. Ж.
Чедомир, ЈАНИЧИЋ – Ч. Ј.
Бранислава, ЈЕВТОВИЋ – Б. Ј.
Владета, ЈЕРОТИЋ – В. Јер.
Вера, ЈОВАНОВИЋ ДУЊЋИН – В. Ј. Д.
Марко, КАТИЋ – М. Кат.
Даница, КОМНЕНОВИЋ – Д. Ком.
Вања, КОСАНИЋ – В. Кос.
Саја, КОСАНОВИЋ – С. К.
Мирослава, КОСТИЋ – М. Кос.
Весна, КРУЉАЦ – В. К.
Миољуб, КУШИЋ – М. Куш.
Војислав, ЛУКОВИЋ – В. Л.
Владимир, МАКО – В. М.
Божидар, МАНИЋ – Б. Ман.
Чедомила, МАРИНКОВИЋ – Ч. М.
Игор, МАРИЋ – И. Мар.
Маријана, МАРКОВИЋ – М. М.
Миодраг, МАРКОВИЋ – М. Мар.
Ивана, МАРЦИКИЋ – И. М.
Миљана, МАТИЋ – М. Мат.
Милорад, МЕДИЋ – М. Мед.
Љубомир, МИЛАНОВИЋ – Љ. Мил.
Дијана, МИЛАШИНОВИЋ МАРИЋ – Д. М. М.
Милица, МИЛОЈЕВИЋ – М. Мил.
Кристина, МИЛОРАДОВИЋ – К. М.
Љубица, МИЉКОВИЋ – Љ. М.
Александра, МОКРАЊАЦ – А. М.
Ана, НИКОВИЋ – А. Н.
Марко, НИКОЛИЋ – М. Н.
Марина, ОДАК – М. О.
Драгана, ПАВЛОВИЋ – Д. П.
Владислав, ПАНИЋ – В. П.
Сретен, ПЕТРОВИЋ – С. П.
Радмила, ПЕТРОНИЈЕВИЋ – Р. П.
Саво, ПОПОВИЋ – С. Поп.
Дубравка, ПРЕРАДОВИЋ – Д. Пре.
Милета, ПРОДАНОВИЋ – М. Про.
Балша, РАЈЧЕВИЋ – Б. Р.
Редакција – Р.
Мирјана, РОТЕР БЛАГОЈЕВИЋ – М. Р. Б.
Нада, СЕФЕРОВИЋ – Н. С.
Бојана, СТЕВАНОВИЋ – Б. С.
Љиљана, СТОШИЋ – Љ. С.
Драган, ТАСИЋ – Д. Т.
Данијела, ТЕШИЋ РАДОВАНОВИЋ – Д. Т. Р.
Марка, ТОМИЋ ЋУРИЋ – М. Т. Ћ.
Ирина, ТОМИЋ – И. Т.
Оливер, ТОМИЋ – О. Т.
Стјепан, ФИЛЕКИ – С. Ф.
Мирослав, ФРУХТ – М. Ф.
Верена, ХАН – В. Х.
Предраг, ЦАРАНОВИЋ – П. Ц.
Виктор, ЧИКЕШ – В. Ч.
Бојана, ЧИТАКОВИЋ – Б. Ч.
Зоран, ШЕВКУШИЋ – З. Ш.
Олга, ШПЕХАР – О. Ш.
Перица, ШПЕХАР – П. Ш.
Миодраг Мишко, ШУВАКОВИЋ – М. Ш.

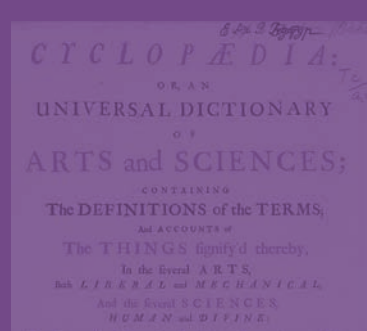
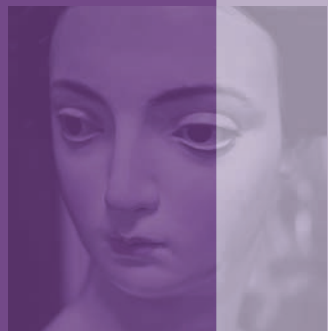
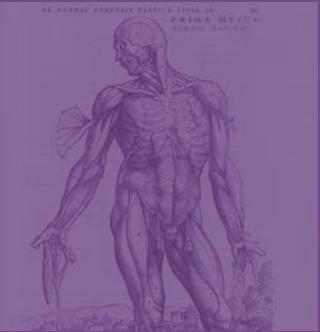
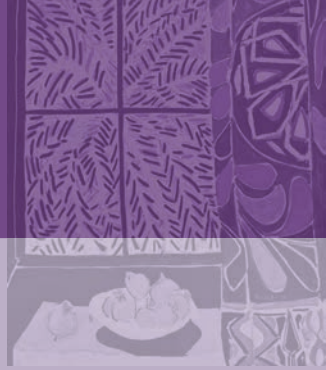
СКРАЋЕНИЦЕ	8	Е	
ЕБАНОВИНА – в. АБОНОС	11	ЕЛЕМЕНТАРИЗАМ	
ЕВАЛУАЦИЈА	11	У АРХИТЕКТУРИ	66
ЕВХАРИСТИЈА – в. ПРИЧЕШЋЕ ..	11	ЕЛЕМЕНТИ СЛИКЕ	66
ЕГЕЈСКА УМЕТНОСТ	12	ЕЛЕМИ БАЛЗАМ	67
ЕГЗАЛТАЦИЈА	12	ЕЛИЗАБЕТАНСКИ СТИЛ	67
ЕГЗИБИЦИЈА	13	ЕЛИПСА	68
ЕГЗИСТЕНЦИЈА	13	ЕЛИТИСТИЧКА УМЕТНОСТ ..	70
ЕГЗИСТЕНЦИЈА УМЕТНИЧКОГ		ЕМАЉ	71
ДЕЛА – в. ЕГЗИСТЕНЦИЈА	14	ЕМАНАЦИЈА	75
ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛИЗАМ	14	ЕМОЦИЈА	76
ЕГЗОНАРТЕКС –		ЕМПАТИЈА	77
в. СПОЉНА ПРИПРАТА	16	ЕМПОРА	78
ЕГЗОТИЦИЗАМ	16	ЕМУЛЗИЈА	78
ЕГИПАТСКА УМЕТНОСТ	20	ЕНГЛЕСКИ ВРТ	79
ЕГИПАТСКО ПЛАВА	30	ЕНГЛЕСКО ЦРВЕНА	80
ЕГЛОМИЗАЦИЈА	31	ЕНГОБА	80
ЕГОЦЕНТРИЗАМ	31	ЕНДОНАРТЕКС – в. ПРИПРАТА ..	80
ЕДИКУЛА	32	ЕНКАРНАДО	80
ЕЖИПСЕНЕРИЈА	33	ЕНКАУСТИКА	81
ЕЗОТЕРИЈА	35	ЕНКОЛПИОН	82
ЕИКОН	36	ЕНТАБЛАТУРА	82
ЕЈДЕТСКО	37	ЕНТАЗИС	83
ЕЈУБИДСКИ СТИЛ –		ЕНТАРТЕТЕ КУНСТ	84
в. ИСЛАМСКА УМЕТНОСТ	38	ЕНТЕРИЈЕР	86
ЕКЛЕКТИЦИЗАМ	38	ЕНТРОПИЈА	88
ЕКОЛОГИЈА И УМЕТНОСТ –		ЕНФИЛАДА	89
в. ЕКОЛОШКА УМЕТНОСТ	41	ЕНФОРМЕЛ	90
ЕКОЛОШКА УМЕТНОСТ	41	ЕНЦИКЛОПЕДИЈА	94
ЕКОРШЕ	43	ЕОЛСКИ СТИЛ	96
ЕКРАН	43	ЕПИГОНСТВО	96
ЕКС ВОТО	44	ЕПИГРАФИКА	97
ЕКС ЛИБРИС	45	ЕПИСКОП	97
ЕКСЕДРА	48	ЕПИСКОПСКА ПАЛАТА	98
ЕКСЕР	48	ЕПИСТИЛ	99
ЕКСКУДИТ	49	ЕПИТАФ	100
ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА		ЕПИТРАХИЉ	100
УМЕТНОСТ	50	ЕПОКСИДНЕ СМОЛЕ	100
ЕКСПЕРТИЗА	51	ЕПОХА	101
ЕКСПОНАТ	52	ЕРГОНОМИЈА	101
ЕКСПРЕСИЈА	53	ЕРКЕР	102
ЕКСПРЕСИОНИЗАМ	54	ЕРЛИ ИНГЛИШ	103
ЕКСТАЗА	58	ЕРМИНИЈА	103
ЕКСТЕРИЈЕР	60	ЕРОТИ	105
ЕКСТРАСПЕКТРАЛНА БОЈА	60	ЕРОТСКА УМЕТНОСТ	106
ЕКСУЛТЕТ	60	ЕСКАЛАТОР	111
ЕКСЦЕНТРИЧНА АПСТРАКЦИЈА ..	61	ЕСКАРПА	111
ЕКСЦЕНТРИЧНА УМЕТНОСТ ..	62	ЕСНАФ – в. БРАТСТВА	
ЕКУМЕНОПОЛИС	62	И УДРУЖЕЊА	111
ЕЛ ПАСО	63	ЕСТАМПА	111
ЕЛЕВАЦИЈА – в. ФАСАДА	63	ЕСТЕТИЗАМ	112
ЕЛЕКТРОНСКА УМЕТНОСТ	63	ЕСТЕТИКА	114
ЕЛЕМЕНТА, ЧЕТИРИ	64	ЕСТЕТИЧКЕ КАТЕГОРИЈЕ	119
		ЕСТЕТСКИ ДОЖИВЉАЈ	120
		ЕСТЕТСКО ПОНАШАЊЕ	121
		ЕСТОФАДО	124
		ЕСТРАДА	124
		ЕСХАТОЛОШКИ МОТИВИ	125
		ЕТАЖ, ЕТАЖА	127
		ЕТИКА И ЕСТЕТИКА	127
		ЕТНО-АРХИТЕКТУРА	131
		ЕТНОГРАФИЈА (И УМЕТНОСТ) ..	132
		ЕТОС	133
		ЕТРУРСКА УМЕТНОСТ	133
		ЕТРУРСКО ПИСМО	138
		ЕУКЛИДСКИ ПРОСТОР	139
		ЕУРИСТИКА	139
		ЕУРИТМИЈА	140
		ЕУФОРИЈА	140
		ЕФЕКАТ	140
		ЕФЕМЕРНИ СПЕКТАКЛ	140
		ЕХИНУС	144
		ЕЏОВАЊЕ –	
		в. РАДИРУНГ, РАДИРАЊЕ	144
		Ж	
		ЖАБА	147
		ЖАД	148
		ЖАЛУЗИНА	148
		ЖАНР-СЦЕНА	149
		ЖАПОНИЗЕРИЈА	151
		ЖАРДИЊЕРА	152
		ЖДАНОВИЗАМ	152
		ЖДРАЛ	153
		ЖЕЛАТИН	154
		ЖЕЛЕЗО – в. ГВОЖЂЕ	154
		ЖИВОПИС – в. ЗИДНО	
		СЛИКАРСТВО	154
		ЖИВОТ И УМЕТНОСТ	154
		ЖИГ	155
		ЖИЖНА ДАЉИНА	155
		ЖИОКА НА РАБОШ	155
		ЖИТО (КЛАСЈЕ)	156
		ЖЛЕБ	157
		ЖРТВЕНИК	158
		ЖУБЕ	159
		ЖУМАНЦЕ	160
		ЖУТА	160
		ЖУТО	161
		ЖУЧ (ГОВЕЂА)	162
		З	
		ЗАБАТ	165
		ЗАВАРИВАЊЕ	166
		ЗАВЕТНА СЛИКА	
		(УМЕТНОСТ) – в. ЕКС ВОТО ..	166
		ЗАДУЖБИНА	166
		ЗАЈЕДНИЦА ЗА ИСТРАЖИ-	
		ВАЊЕ ПРОСТОРА – в. ЗЗИП ..	166
		ЗАКЛОН	166
		ЗАМАК	167
		ЗАНАТИ, УМЕТНИЧКИ	169
		ЗАПАД	171
		ЗАПИС	172
		ЗАСВОЂЕНОСТ – в. СВОД	173
		ЗАСИЂЕНОСТ БОЈЕ	173
		ЗАСТАВА	173
		ЗАСТАВИЦА	174
		ЗАШТИТА НЕПОКРЕТНИХ	
		КУЛТУРНИХ ДОБАРА	175
		ЗАШТИТА СПОМЕНИКА	
		КУЛТУРЕ (КУЛТУРНОГ ДОБРА) ..	178
		ЗБИРКА	179
		ЗВАНИЧНА УМЕТНОСТ	182
		ЗВЕЗДА	182
		ЗВЕРИЊИ СТИЛ	184
		ЗВОНИК	185
		ЗВОНО	186
		ЗГРАДА	187
		ЗГРАФИТО	187
		ЗЕЛЕНА	187
		ЗЕЛЕНА АРХИТЕКТУРА	188
		ЗЕЛЕНО	189
		ЗЕМУНИЦА	191
		ЗЕН УМЕТНОСТ	192
		ЗЕНИТ	192
		ЗЕНИТИЗАМ	195
		ЗЕЦ (КУНИЋ)	198
		ЗЗИП	199
		ЗИГУРАТ	200
		ЗИД (ИЗОДОМНИ ВЕЗ)	200
		ЗИДАРСТВО	201
		ЗИД-ЗАВЕСА	202
		ЗИДНО СЛИКАРСТВО	204
		ЗЛАТАРСТВО	209
		ЗЛАТНИ ЛИСТИЋ	213
		ЗЛАТНИ ПРЕСЕК	214
		ЗЛАТНО ДОБА	214
		ЗЛАТНО РУБИНСКО СТАКЛО ..	217
		ЗЛАТО	217
		ЗЛАТО У ПРАХУ	220
		ЗЛАТОПИС	220
		ЗМАЈ (АЖДАЈА)	220
		ЗМАЈЕВА КРВ	222
		ЗМИЈА	222
		ЗМИЈОЛИКА ЛИНИЈА	224
		ЗНАК	225
		ЗНАЧЕЊЕ УМЕТНИЧКОГ ДЕЛА ..	226
		ЗОГРАФ	226
		ЗОДИЈАК	228
		ЗООМОРФИЈА	229
		ЗУБИ	231
		ЗУПЧАСТО ДЛЕТО – в. ДЛЕТО ..	232
		И	
		ИВИЦА	235
		ИГЛА СУВА – в. СУВА ИГЛА ..	236
		ИГЛО	236
		ИГРА	236
		ИДЕАЛИЗАМ	237
		ИДЕАЛИЗАМ-НАТУРАЛИЗАМ ..	237
		ИДЕАЛИЗАЦИЈА	239
		ИДЕАЛНИ ГРАД	239
		ИДЕАЛНИ ПЕЈЗАЖ – в. ПЕЈЗАЖ ..	240
		ИДЕАЦИЈА	240
		ИДЕЈА	240
		ИДЕЈНИ НАЦРТ	240
		ИДЕНТИТЕТ	240
		ИДЕОГРАФИЈА	241
		ИДЕОЛОГИЈА	241
		ИДИЛА – в. БУКОЛИЧКИ	
		МОТИВ	242
		ИДИОСИНКРАЗИЈА	242
		ИДОЛАТРИЈА	242
		ИЗВОР ПИСАНИ –	
		в. ДОКУМЕНТ	242
		ИЗГЛЕД (ВЕРТИКАЛНА	
		ПРОЈЕКЦИЈА)	242
		ИЗЈАВА (ИСКАЗ)	242
		ИЗЛОЖБА	243
		ИЗОДОМНИ ВЕЗ – в. ЗИД	244
		ИЗОКЕФАЛИЈА	244
		ИЗОМЕТРИЈСКИ ПРОСТОР	245
		ИЗОМОРФИЗАМ	245
		ИЗОПАЧЕНА УМЕТНОСТ –	
		в. ЕНТАРТЕТЕ КУНСТ	245
		ИКЕБАНА	245
		ИКОНА	247
		ИКОНАРНИК	252
		ИКОНИЧКО	252
		ИКОНОБОРСТВО	254
		ИКОНОГРАФИЈА	254
		ИКОНОГРАФСКИ ПРОГРАМ ..	257
		ИКОНОКЛАСТИЈА, ИКОНОКЛА-	
		ЗАМ – в. ИКОНОБОРСТВО	261
		ИКОНОЛОГИЈА	261
		ИКОНОСТАС –	
		в. ОЛТАРСКА ПРЕГРАДА	263
		ИКОНОФИЛИЈА,	
		ИКОНОДУЛИЈА	263
		ИКСЕНТРИК АПСТРАКШН – в. ЕКС-	
		ЦЕНТРИЧНА АПСТРАКЦИЈА	264
		ИЛОВАЧА – в. ГЛИНА	264
		ИЛУЗИЈА ОПАЖАЊА	264
		ИЛУЗИОНИСТИЧКО	
		СЛИКАРСТВО	264
		ИЛУМИНАЦИЈА	267
		ИЛУМИНИЗАМ	268
		ИЛУМИНИРАНИ РУКОПИС	269
		ИЛУСТРАТИВНОСТ	273
		ИЛУСТРАЦИЈА	273
		ИМАГИНАРНИ МУЗЕЈ	274
		ИМАГИНАЦИЈА	276

ИМАГО	276	ИНТОНАКО	316	К		КАРАВАН-САРАЈ	412	КЛИНАСТО ПИСМО	488
ИМАГО КЛИПЕАТА	276	ИНТУИЦИЈА	317	КАБАЛА	379	КАРАНФИЛ	413	КЛИНКЕР – в. ОПЕКА	490
ИМАГО ПИЈЕТАТИС	277	ИНФАНТИЛИЗАМ	317	КАБАРЕ ВОЛТЕР	380	КАРАТ	414	КЛИРИТ	490
ИМАЖИЗАМ	277	ИНФЕРНАЛНА УМЕТНОСТ	317	КАБИНЕТ – в. КАБИНЕТСКА		КАРДО	414	КЛИШЕ	490
ИМАНЕНТНА КРИТИКА	279	ИНФОРМАЦИЈА	318	СЛИКА	381	КАРИЈАТИДА	414	КЛОАЗОНИЗАМ	490
ИМИТАЦИЈА	279	ИНФОРМАЦИОНА ЕСТЕТИКА	319	КАБИНЕТСКА СЛИКА	381	КАРИКАТУРА	415	КЛОАКА	492
ИМИЦ	280	ИНФОРМАЦИОНИ МЕДИЈИ	320	КАВЕА	382	КАРМИН – в. ЦРВЕНО	418	КЉУЖ	492
ИМПАСТО	280	ИНЦИДИТ – в. ЕКСКУДИТ	320	КАВЕНДИЈУМ – в. АТРИЈУМ	382	КАРОЛИНА	418	КЉУЧ	493
ИМПЛУВИЈУМ	280	ИРАЦИОНАЛИЗАМ	320	КАДАВР ЕСКИ	382	КАРОЛИНШКА УМЕТНОСТ	419	КЊИГА	494
ИМПОСТ	281	ИРАЦИОНАЛНО	321	КАДАР	383	КАРТА	424	КЊИГОТИСАК –	
ИМПРЕГНАЦИЈА	282	ИРОНИЈА	322	КАДИОНИЦА	383	КАРТЕ ЗА ИГРАЊЕ	425	в. ТИПОШТАМПА	498
ИМПРЕСИОНИЗАМ	282	ИСКУЦАВАЊЕ	323	КАДМИЈУМ-ЖУТО	384	КАРТЕЛИНО	427	КОБАЛТ	498
ИМПРЕСУМ	287	ИСЛАМСКА УМЕТНОСТ	324	КАДМИЈУМ-ЦРВЕНО	384	КАРТОГРАФИЈА	428	КОБАЛТ-ЖУТО	498
ИМПРИМАТУРА	287	ИСПОВЕДАОНИЦА	328	КАЗАМАТ	385	КАРТОН	429	КОБАЛТ-ЗЕЛЕНО	498
ИМПРОВИЗАЦИЈА	287	ИСПОСНИЦА	328	КАЗЕИН	385	КАРТОТЕКА	430	КОБАЛТ-ЉУБИЧАСТО	498
ИН АНТИС	288	ИСТИНА	329	КАЛАЈ	385	КАРТУША	430	КОБАЛТ-ПЛАВО	499
ИН СИТУ	289	ИСТОК	329	КАЛАЈИСАЊЕ	385	КАСАБА	431	КОБРА	499
ИНВЕНИТ – в. ЕКСКУДИТ	289	ИСТОРИ(ЦИ)ЗАМ	331	КАЛАМУС	385	КАСАРНА	432	КОВАНО ГВОЖЂЕ –	
ИНВЕНТАР		ИСТОРИЈА НАУКЕ		КАЛДАРИЈУМ	386	КАСЕТА – в. КАСЕТИРАНА		в. ГВОЖЂЕ	501
(ИНВЕНТАРСКА КЊИГА)	289	О УМЕТНОСТИ	334	КАЛЕНДАР	386	ТАВАНИЦА	432	КОВАЊЕ	501
ИНВЕРЗНА ПЕРСПЕКТИВА	289	ИСТОРИЈА УМЕТНОСТИ	336	КАЛИГРАФИЈА	388	КАСОНЕ	433	КОД	501
ИНДИГО	290	ИСТОРИЈА УМЕТНОСТИ		КАЛК	389	КАСТРУМ	434	КОДЕКС	501
ИНДИЈАНСКА УМЕТНОСТ –		БЕЗ ИМЕНА	339	КАЛКАН	389	КАТАБОЛИЗАМ,		КОЖА	501
в. УМЕТНОСТ АМЕРИЧКИХ		ИСТОРИЈСКЕ АВАНГАРДЕ	339	КАЛОКАГАТИЈА	390	КАТАБОЛИЧКИ ЕФЕКТИ	435	КОЛАЖ	502
ДОМОРОДАЦА	290	ИСТОРИЈСКИ МОТИВИ	342	КАЛОТА	390	КАТАКОМБЕ	435	КОЛЕКТИВНА УМЕТНОСТ	506
ИНДИЈСКА УМЕТНОСТ	291	ИТАЛИК	345	КАЛОТИПИЈА	390	КАТАКОМБЕ	435	КОЛЕКЦИОНАРСТВО	507
ИНДОКТРИНАЦИЈА		ИТАЛОКРИТСКА ШКОЛА –		КАЛУП	391	КАТАРЗА	438	КОЛИБА	508
УМЕТНОСТИ	295	в. КРИТСКА ШКОЛА	345	КАЛЦЕДОН	391	КАТЕДРА	439	КОЛОНАДА	509
ИНДУСТРИЈСКА		ИХС	345	КАЉЕЊЕ	391	КАТЕДРАЛА	440	КОЛОНИЈАЛНА	
АРХИТЕКТУРА	296	ИХТИС	346	КАМЕЈА	391	КАТОЛИКОН	443	АРХИТЕКТУРА	509
ИНДУСТРИЈСКА ЕСТЕТИКА	299	Ј		КАМЕН	392	КАУЛИКУЛ	443	КОЛОРИЗАМ	510
ИНДУСТРИЈСКА УМЕТНОСТ	299	ЈАБУКА	349	КАМЕНИНА	395	КАШИРАЊЕ	444	КОЛОРИСАЊЕ	511
ИНДУСТРИЈСКИ ДИЗАЈН	299	ЈАВНИ ГРАДСКИ ПРОСТОР	349	КАМЕНОТИСАК –		КАШТЕЛ	444	КОЛОРИТ – в. БОЈА	511
ИНЖЕЊЕРСКЕ ГРАЂЕВИНЕ	300	ЈАВНО КУПАТИЛО – в. ТЕРМЕ	350	в. ЛИТОГРАФИЈА	396	КВАДРАТ	444	КОЛОРИТ-ФОТОГРАФИЈА –	
ИНИЦИЈАЛ	303	ЈАГЊЕ	350	КАМЕРА ЛУЦИДА	396	КВАДРАТУРА	446	в. ФОТОГРАФИЈА	511
ИНКАРНАТ	304	ЈАЈЕ	351	КАМЕРА ОПСКУРА	397	КВАДРИ РИПОРТАТИ	447	КОЛОС	511
ИНКАРНАЦИЈА	305	ЈАНТАР – в. ЋИЛИБАР	352	КАМЕРНИ ТОН – в. ТОН	399	КВАРЦ	448	КОЛОСАЛНИ РЕД	511
ИНКРУСТАЦИЈА	305	ЈАПАНСКА АВАНГАРДА	352	КАМИЛАВКА	399	КВАТРОЧЕНТО	448	КОЛОФОНИЈУМ	511
ИНКУНАБУЛА	306	ЈАПАНСКА УМЕТНОСТ	353	КАМИН	400	КЕДАР	451	КОМБИНОВАНА ТЕХНИКА	512
ИНСПИРАЦИЈА	306	ЈАПАНСКИ ВРТ	359	КАМПАНИЛЕ – в. ЗВОНИК	400	КЕНОТАФ	451	КОМЕДИЈА ДЕЛ АРТЕ	513
ИНСТАЛАЦИЈА	307	ЈАПАНСКИ ПАПИР	359	КАМУФЛАЖА	400	КЕНТАУР	452	КОМЕРЦИЈАЛИЗАЦИЈА	
ИНСТИНКТ	307	ЈАПАНСКО ПИСМО	360	КАНАДСКИ БАЛЗАМ –		КЕРАМИКА	453	УМЕТНОСТИ	515
ИНСТРУМЕНТА МАРТИРИ	308	ЈАРАЦ	362	в. БАЛЗАМ	400	КЕРАМОГРАФИЈА	460	КОМЕРЦИЈАЛНА УМЕТНОСТ	516
ИНСУЛА	308	ЈЕВАНЂЕЛИСТАР	362	КАНАТНА КОНСТРУКЦИЈА –		КЕРАМОПЛАСТИКА	460	КОМИЧНО	516
ИНСЦЕНАЦИЈА –		ЈЕВРЕЈСКА УМЕТНОСТ	363	в. КОНСТРУКЦИЈА	400	КЕРМЕС	461	КОМПИЛАЦИЈА –	
в. ЕФЕМЕРНИ СПЕКТАКЛ	309	ЈЕДИНИЦА СУСЕДСТВА	366	КАНДИЛО	400	КИБЕРНЕТИКА И УМЕТНОСТ	462	в. ЕКЛЕКТИЦИЗАМ	518
ИНТАЉО	309	ЈЕДИНСТВО МЕСТА,		КАНЕЛУРА	401	КИКЛАДСКА УМЕТНОСТ	464	КОМПЈУТЕРСКА УМЕТНОСТ	519
ИНТАРЗИЈА	310	ВРЕМЕНА И РАДЊЕ	368	КАНЕФОРА	401	КИКЛОПСКИ ЗИД – в. ЗИД	466	КОМПЛЕМЕНТАРНЕ БОЈЕ	519
ИНТЕНЦИОНАЛНОСТ	311	ЈЕДНОБОЈНА ШТАМПА –		КАНОН	402	КИМА	466	КОМПОЗИТНИ КАПИТЕЛ	520
ИНТЕРКОЛУМНИЈА	311	в. ШТАМПА	369	КАНОПА	402	КИНЕСКА УМЕТНОСТ	466	КОМПОЗИЦИЈА	521
ИНТЕРМЕДИЈАЛНА		ЈЕДНОВОДНИ КРОВ –		КАНЧЕЛАРЕСКА	403	КИНЕСКО ПИСМО	471	КОНАК	522
УМЕТНОСТ	312	в. КРОВ	369	КАНЧЕЛИ	404	КИНЕСКО ПИСМО	471	КОНВЕНЦИЈА	522
ИНТЕРМЕДИЈАЛНИ ТОН –		ЈЕДНОРОГ (ИНОРОГ)	369	КАОЛИН – в. ГЛИНА	404	КИОСК	475	КОНВЕРЗЕЛШН ПИС	523
в. ТОН	313	ЈЕЗИК, ЛИКОВНИ	370	КАПЕЛА	404	КИП – в. СТАТУА	475	КОНДОМИНИЈУМ	524
ИНТЕРНАЦИОНАЛНИ СТИЛ	313	ЈЕЗИК УМЕТНОСТИ	371	КАПИТАЛА	405	КИПАРСКО ПИСМО	475	КОНЗЕРВАНС	524
ИНТЕРНЕГАТИВ –		ЛИН И ЈАНГ	371	КАПИТАЛИЗАМ И		КИТ	476	КОНЗЕРВАТИВИЗАМ	525
в. ФОТОГРАФИЈА	314	ЈОНСКИ РЕД –		УМЕТНОСТ	407	КИЧ	476	КОНЗЕРВАЦИЈА И	
ИНТЕРПОЛАЦИЈА	314	в. ЈОНСКИ СТИЛ	372	КАПИТАЛНО ДЕЛО	408	КЈАРОСКУРО	479	РЕСТАУРАЦИЈА	526
ИНТЕРПРЕТАЦИЈА	315	ЈОНСКИ СТИЛ	372	КАПИТЕЛ	408	КЈАРОСКУРО ДРВОРЕЗ	480	КОНЗОЛА	527
ИНТИМИЗАМ	315	ЈУВЕНИЛИЗАЦИЈА	373	КАПИТОЛ	410	КЛАСИКА	480	КОНЗУМ – в. ПОТРОШАЧ	527
ИНТИМНИ ПЕЈЗАЖ –		ЈУГЕНДСТИЛ	373	КАПЉЕ (ГУТЕ)	410	КЛАСИЦИЗАМ	480	КОНКАВНО-КОНВЕКСНО	527
в. ПЕЈЗАЖ	316	ЈУТА	376	КАПРИЧО	411	КЛАУСТАР	488	КОНКРЕТНА УМЕТНОСТ	528

КОНКУРС	530	КОПИЈА	554	КОСТИМОГРАФИЈА	579	КРИТИКА ЧИСТЕ	КУБИКУЛУМ	631
КОНОПАЦ – в. УЖЕ	530	КОПИРАЈТ	555	КОЦКА	582	ВИЗУЕЛНОСТИ	КУБОФУТУРИЗАМ	632
КОНОПЉА	530	КОПИРАЊЕ, МЕХАНИЧКО –		КОШНИЦА	583	КРИТИЦИЗАМ	КУБУС – в. КОЦКА	632
КОНСТРУКТИВИЗАМ	530	в. КОПИЈА	555	КОШТАНО ЦРНА	584	КРИТИЧКИ РЕАЛИЗАМ	КУГЛА	632
КОНСТРУКЦИЈА	532	КОПТСКА УМЕТНОСТ	555	КРАЈ УМЕТНОСТИ	584	КРИТИЧКИ РЕГИОНАЛИЗАМ	КУДРАЖ	633
КОНТЕКСТ	534	КОПТСКО ПИСМО	561	КРАЈПУТАШ	586	КРИТСКА УМЕТНОСТ –	КУКАСТИ КРСТ, СВАСТИКА –	
КОНТРАКУЛТУРА	535	КОР – в. ХОР	562	КРАКЕЛУРА	587	в. МИНОЈСКА УМЕТНОСТ	в. КРСТ	633
КОНТРАПОСТО	537	КОРА	562	КРАКЛЕ СТАКЛО	587	КРИТСКА ШКОЛА	КУЛА	634
КОНТРАРЕЉЕФ	538	КОРАЛ	563	КРАПЛАК	588	КРИТСКО ПИСМО	КУЛА-ЗВОНИК – в. ЗВОНИК ..	635
КОНТРАСТ	538	КОРДОНСКИ ВЕНАЦ	563	КРВ	588	КРОВ	КУЛИСА	635
КОНТРАФОРА	539	КОРЕАЛИЗАМ	564	КРЕАТИВНОСТ	589	КРОКИ	КУЛТ	636
КОНТУРА	539	КОРЕЈСКА УМЕТНОСТ	565	КРЕДА	590	КРОМЛЕХ	КУЛТНА УМЕТНОСТ	636
КОНУС	540	КОРЕКТУРА	568	КРЕДО, УМЕТНИЧКИ –		КРСТ	КУЛТУРА	637
КОНФЕСИЈА, КОНФЕСИОНАЛ –		КОРЕКЦИЈА ДОМИНАНТИ –		в. ИЗЈАВА	590	КРСТАСТИ СВОД	КУПА	638
в. ИСПОВЕДАОНИЦА	541	в. ФОТОГРАФИЈА	569	КРЕЈОН	590	КРСТИОНИЦА –	КУПОВИНА УМЕТНИЧКОГ ДЕЛА –	
КОНХА	541	КОРЕН	569	КРЕМЉ	590	в. БАПТИСТЕРИЈУМ	в. КОЛЕКЦИОНАРСТВО	638
КОНЦЕПТ (КОНЧЕТО)	541	КОРИДОР	570	КРЕПИДОМА	591	КРУГ	КУПОЛА	638
КОНЦЕПТУАЛИЗАМ	542	КОРИНТСКИ РЕД –		КРЕТАЊЕ	591	КРУНА	КУРЕНТ	640
КОНЦЕПТУАЛНА		в. КОРИНТСКИ СТИЛ	570	КРЕЧ	592	КРУШКА	КУРЗИВНО ПИСМО	640
УМЕТНОСТ	543	КОРИНТСКИ СТИЛ	570	КРЕЧЊАК – в. КАМЕН	592	КСЕРОГРАФИЈА	КУРИЛОВИЦА	641
КОЊ	545	КОРНИША	572	КРЗНО	592	КСИЛОГРАФИЈА –	КУРОС	641
КОЊАНИК	547	КОРЊАЧА	572	КРИВА ЛИНИЈА, КРИВУЉА ..	593	в. ДРВОРЕЗ	КУСТОС	642
КОЊАНИЧКИ ПОРТРЕТ		КОРЊАЧЕВИНА	573	КРИЗА УМЕТНОСТИ	594	КТИТОР	КУТИЈА	643
(СПОМЕНИК, СТАТУА)	549	КОРОЗИЈА	574	КРИН – в. ЉИЉАН	596	КТИТОРСКИ ПОРТРЕТ	КУЋА	644
КООРДИНАТНИ СИСТЕМ	552	КОРУНД	574	КРИПТА	596	(КОМПОЗИЦИЈА)	КУФИКА, КУФСКА СЛОВА	646
КОПАИБА БАЛЗАМ –		КОСМОГониЈА	574	КРИПТОПОРТИК	597	КТИТОРСТВО – в. КТИТОР,		
в. БАЛЗАМ	553	КОСНИК	576	КРИСТАЛ	598	КТИТОРСКИ ПОРТРЕТ		
КОПАЛ	553	КОСТ	577	КРИТИКА	599	КУБЕ – в. КУПОЛА	ИНДЕКС	648
КОПАНИЧАРСТВО	553	КОСТИМ	578	КРИТИКА КРИТИКЕ	602	КУБИЗАМ	ИНДЕКС АУТОРА	678

СКРАЋЕНИЦЕ

ар. – арапски	тј. – то јест
арх. – архаично	тур. – турски
асир. – асирски	фр. – француски
год. – година	хебр. – хебрејски
грч. – грчки	хол. – холандски
дем. – деминутив	шп. – шпански
др. – друго	Са. – California
енгл. – енглески	Ил. – Illinois
еск. – ескимски	Мас. – Massachusetts
итал. – италијански	Мд. – Maryland
итд. – и тако даље	МОМА – Museum of Modern Art, New York
јап. – јапански	НБ – New Brunswick
келт. – келтски	НС – New Carolina
лат. – латински	Ох. – Ohio
мил. – миленијум	Па. – Pennsylvania
нах. – нахуатл, језик Астека	с. а. – sine anno (без године издања)
нлат. – новолатински	Вол. – Volume
нем. – немачки	
нлат. – новолатински	
нпр. – на пример	
пре н. е. – пре нове ере	
рус. – руски	
САД – Сједињене Америчке Државе	
санскр. – санскрит	
сл. – слично	
стгрч. – старогрчки	
тзв. – такозвани	

ИНДИЈСКА УМЕТНОСТ – важан и врло сложен сегмент и печат културног и духовног наслеђа индијске цивилизације, једне од великих далеко-источних култура, која је у духовном и уметничком погледу извршила снажан утицај на азијске земље. Реч је о једној од колевки људског рода, чија су достигнућа изузетно унапредила људску цивилизацију. У и. у. одсликавају се особености њене цивилизације, а одликују је дубока садржајност, богатство облика, јединствене карактеристике и самосвојно устројство. Прожета чудесним осећајем божанског, и. у. је у тесној вези са њеном религијом и филозофијом и почива на наглашеним естетским вредностима. Одликују је изузетна различитост и континуитет. Различитост је условило богатство духовности које почива на три велике аутохтоне религије поникле на индијском тлу – *хиндуизам*, *будизам* и *ђаинизам*. У оквиру њих, постојао је велики број различитих секти, а рађале су се и нове у познијем периоду (*сикизам*). На уметничку разноврсност утицали су и огроман географски простор индијског потконтинента, као и велики број националности које су га насељавале од најранијих времена. Дравиди су били староседеоци на југу континента, док су аријевци населили северни део Индије. Изолованост читавог потконтинента почивала је на његовом географском положају, али је утицај индијске културе и уметности пратио трговачке путеве каравана и освајачких хорди, а они су водили преко северних планинских пролаза. Као мост између људског и божанског, привржена и идеализму и реализму, и. у. је објединила међусобно супротстављене вредности. Велики иконографски типови у њеној уметности увек су настајали као плод заједничке а не индивидуалне мисли појединца. Она је збир највећих и најмудријих умова узастопних генерација, који су тежили да своје визије наметну читавој индијској раси.

Индијску уметност чини више раздобља, од којих свако садржи подраздобља и подврсте уметности: рани период, период средњих краљевстава и позни средњовековни период, рани модерни и колонијални период и савремени период. Раном периоду и. у. припадају раздобља палеолита, неолита, културе у долини Инда и културе у долини Ганга (ведско раздобље).

Палеолитске културе у Индији трају од 400000. до 3000. год. пре н. е., а типична налазишта налазе се у долини Сохан у Пенџабу.

Протоисторијске културе, са још неидентификованим писмом, развијале су се у долини Инда од око 2500–1500. год. пре н. е. Поред гра-

дова Мохенџо Даро и Ханхун Даро на Синду, Харапе у Пенџабу, Лотала у Гуџаратију, откривено је још педесетак налазишта. Најважније грађевине зидане су од печене глине. Сликано посуђе од керамике, фигурине од бронзе и стеатитски печати представљају особеност културе у долини Инда. Бронзана статуа *Девојке која игра*, чије моделовање открива изузетно висок степен уметничке обраде, једно је од највреднијих остварења индијске културе.

Ведски народи, који су се служили најранијим формама индоевропског језика – санскритом, дошли су у Индију са северозапада око 1500. год. пре н. е, и о њима се доста зна. Њихове химне и молитве религиозног карактера очуване су у усменој традицији дугој преко 3000 година. Ведско раздобље трајало је до око 600. год. пре н. е. У то време познате културе гвозденог доба су култура сивог (1200–600. год. пре н. е.) и црног и црвеног посуђа (1200–900. год. пре н. е.), за којима следи култура северног црног полираног посуђа (500–200. год. пре н. е.).

Око 600. год. пре н. е. започиње будистички период, који се назива и махаџанапада, односно период 16 краљевстава, који траје до оснивања Мауријске династије.

Оснивач Мауријске династије, Чандрагупта, пет година након смрти Александра Македонског (323. год. пре н. е.) поново осваја индијске провинције које је Македонски освојио, а са Чандрагуптиним унуком, Ашоком Великим (272–231. год. пре н. е.), утемељитељем будизма као религије Индија улази у историјски период, када се јављају први натписи. Он је дао да се будистички едикти испишу на стенама и стубовима широм царства. У његово време почиње да се гради у камену. Ашокини стубови су најранија очувана скулпторска сведочанства у камену у индијској уметности. Један од њих има украс у виду капитела са четири лава окренутих леђима једни другима (музеј у Сарнату). Под њима је *дармачакра*, точак закона, симбол снаге будизма, који попут Сунца доминира над свим просторима и временима.

Архитектура. Први храмови у Индији били су будистички. У архитектури Ашокиног раздобља и каснијој архитектури античког периода основни типови грађевина били су *стиупа* и пећински храм усечен у стену. Као утемељитељ и покровитељ будизма, Ашока је подигао велики број храмова, од којих је најзначајнији више пута президан храм Махабоди (око 250. год. пре н. е), подигнут на месту где је Буда доживео просветљење, који за будисте има значај цркве

Христовог гроба за хришћане. Други споменик који је подигао била је *Велика сџуи* у Санчију (око 250. год. пре н. е.), оплаћена каменом и обновљена два века касније (50–25. год. пре н. е.). Ашоки се приписује оснивање бројних храмова пећина исклесаних у стенама Ситамари, Барабар и Нагарџуна (Бихар). Ашокино раздобље представља полазну основу познијих архитектонских стилова.

Ступе су биле једноставне куполне структуре подигнуте да би у њима биле похрањене Будине мошти, али се у њих није улазило, већ су мошти биле положене на врху куполе. Представљале су симбол ослобођења (нирване), преласка из света бола и илузије у свет блаженства и истиниту реалност (Будине паранирване). Те грађевине представљале су циљ сваког будистичког верника и с временом постају интегрални део светилишта или дворане храма (чаитје). Биле су опасане посебном оградом (тораном) и украшене капијама са скулпторским украсом. Термин чаитја значи место мољења, свето место. Један од најлепших примера чаитје је храм Карли (I век пре н. е.) у Пуни у области Махараштра (западна Индија). *Вихаре* су представљале манастире, а један од типичних примера овог типа је пећина број 1 у Аџанти (V век).

Најимпресивнији споменици времена *династије Шунја* (187–78. год. пре н. е.) будистичког су култа, а међу изузетне се убраја чаитја у Бађи, отворено светилиште без врата усечено у стену (II век пре н. е.). Преко 12 000 усечених светих просторија, великих и малих димензија, усекли су уметници будистичких, ђаинистичких и хиндуистичких опредељења. Највећи број лоциран је у западној Индији. Тако, на пример, 29 *вихара* и *чаитја* изграђених у Аџанти, познатој по својим фрескама, показује колико су ови пећински комплекси били сложени.

Будистички храмови су извршили важан утицај на хиндуистичку архитектуру. У Индији је саграђено небројно храмова. Индијска архитектура заснована је на науци о архитектури (Васту-шастри), а њени принципи, приписани легендарном Вишвакарману, архитекти Ведâ, изложени су у Шилпа-шастри и другим светим списима и трактатима. Индијска архитектура се преко 2000 година заснива на строгим религиозним традицијама, које обухватају и знања из астрономије и сакралне геометрије. Према хиндуистичким тумачењима, храм симболизује макрокосмос (васељену), а такође и микрокосмос унутрашњег света. Основни део хиндуистичког храма састоји се из светиње над светињама

(гарба гриха или дворана материце), дворане за окупљања и предворја. Санктум је био крунисан горњим делом или кулом – планинским врхом (шикармом) и у хиндуизму симболизовао свету планину Меру, осу света. Храм је украшаван према строгим правилима која су се односила на избор тематике, иконографију и орнаментику.

У Индији су постојала два основна архитектонска стила – нагара и дравида храмови, у зависности од места где су подигнути, у северној или јужној Индији, као и од појединих разлика у њиховом изгледу. Класичан пример нагара стила је хиндуистички храм Муктешвара у Бубанешвару у Ориси посвећен Шиви (X век), а *дравида* стила *Менакши комплекс* у Мадураи, посвећен Шивиној жени Парвати (Менакши) и Шиви (Сундарешвару, 1623–55). Основне разлике међу храмовима биле су у изгледу планинског врха (шикара или вимана), најсветијег дела храма; оне су у нагара стилу округле, а у храмовима дравида – пирамидалне форме. Спајањем нагара и дравида стила добијао се трећи стил – весара (храмови у области Карнатака, храмови династија Хојсала и Чалукја).

Што се тиче ђаинистичких храмова, у северној Индији су грађени са куполом, а у јужној Индији без ње. Ваинистички храм је носио назив *герасар* (у Гуџаратију и Раџастану) или *басади* (у јужној Индији и у Махараштри).

Индијски храмови су били познати по својим скулптурама. Због трошности дрвета, углавном су сачувана уметничка сведочанства у камену и металу. За разлику од храмова подизаних на Западу, са циљем да приме мноштво верника, индијски храмови су грађени да би под свој кров сместили статуу или свету слику божанства. Стога већина индијских религиозних споменика имају јако мало простора у унутрашњости. Као и западни храмови, они представљају скиније, а хиндуистичким храмовима је претходила дворана коришћена у сврхе обреда, музике и плеса. Хиндуистички храмови су, по правилу, били украшавани орнаментима и скулптурама које илуструју свете митове хиндуистичког Пантеона. Један од важних елемената у архитектури је *раиџа*, основна јединица зида грађевине, лице грађевине. У зависности од броја ових скулпторских јединица, грађевине су се делиле на *џирираџе* (три лица на једној фасади), панчарате (пет лица на једној фасади) и сартарате (седам лица на једној фасади). Међу најпознатије хиндуистичке споменике убрајају се пећине Елефанта (VI век), Пећина тигра и Обални храм у Мамалапураму (700–728), храм Каиласа у Елори (757–773),

1

2

3

4

5

1. *Капител с лавовима* са Ашокиног стуба (око 250. год. пре н. е.), Музеј у Сарнату
2. *Један од 24 Шочка животила или чакре* (XIII век), источна Индија, Конарк, храм Сунца
3. *Палаћа Хава Махал* (1799)
4. *Махабоди храму Бодјаји* (око 250. год. пре н. е.; 320–550)
5. *Велика ступа у Санчију* (око 250. год. пре н. е.; 50–25. год. пре н. е.)

Авалокиџешвара
(Падмајани), фреска (462–
500), Аџанта, пећина бр. 1

део скупине споменичке целине у Каџураху (храм Лакшмана) и у Бубанешвару (XII век). Најпознатији ђаинистички храмови су пећине Удајагири и (I век пре н. е.), Ситанавасал (II век), храм Дилвара на планини Абу (XI–XIII век), храм Дагамбар у Делхију (1658), храм Ајмер (позни XIX век) и храм Хатесинг у Ахмедабаду (1848). Бројне су споменичке целине у којима се налазе споменици све три религије (пећине у Елори, VI–IX век, све три религије; храмови у Каџураху, 950–1050, хиндуизам и ђаинизам).

Након периода позног средњег века (1110–1526), уследило је рано модерно раздобље (1500–1947), које се одликује индо-исламском архитектуром (Палата у Удајпуру, око 1570;

Фреске из Будиној
живоџа (око 480), западна
Индија, пећина Ајанта

Црвена тврђава у Агри, 1565–74; Таџ Махал, 1632–43). Палату Хава Махал у Џајпуру (Палата ветрова, 1799) подигао је махараџа Саваи Пратап Синг (1778–1803). Та палата привлачи нарочиту пажњу местом где је подигнута, функцијом, грађевинским материјалом (ружичасти пешчар), оригиналним архитектонским решењем и симетријом. Подигнута као део владарске резиденције, одакле дворске даме могу непримећено да посматрају догађаје и фестивале на улици, изведена је у облику Кришнине круне и представља спој архитектуре Раџпута и мугалске архитектуре.

Међу најзначајнија архитектонска остварења сикизма спадају Шри Кешгар Шахив (XVII век) и посебно Шри Хармандир Сахиб (Златни храм или Обитавалиште богова, 1585–1604).

Колонијални период трајао је од доласка Британаца 1615. до проглашења независности Индије 1947. И у том раздобљу су подигнуте бројне грађевине (Меморијал краљице Викторије, Калкута). Како су многе европске силе држале поједине делове Индије под својом влашћу, у португалској области Гоа подигнуте су бројне католичке цркве.

Међу савремене и најнеобичније грађевине (раздобље Републике Индије, 1947) спада Лотос храм (1986), храм молитве арапске религије Бахаи, особен по флоралном облику грађевине.

Сликарство. Индијско сликарство има дугу традицију и историју. Најраније индијске слике очуване су на зидовима пећина и припадају праисторијском периоду (пећине Бимбетка, 12000. год. пре н. е.). Најстарије индијско зидно историјско сликарство потиче из средњовековног периода (II век пре н. е.). Оно траје углавном до X века, када га потискује минијатурно сликарство. Ванредна остварења зидног сликарства су пећине Аџанта (II век пре н. е.; 462–500), Баг (V век), Ситанавасал (VII–IX век), Армамалаи (Тамил Наду, VIII век), Раван Чаја (VII век) и храм Каиласа у пећинама Елора (VIII век). Ово сликарство приказује религиозне теме будизма, ђаинизма и хиндуизма.

Најстарије минијатуре су будистичке, и припадају или источноиндијском (X–XII век) или западноиндијском стилу (од XVII века). Минијатуре источноиндијске групе представљају различите будистичке теме, које су осликавале распрострањеност култова Праџнапарамите, Таре, Манџушрија и других будистичких божанстава. Извођене су у малим форматима у књигама или на папиру и одећи. Свој врхунац минијатура достиже у Мугалском периоду под

муслиманским утицајем. Њену традицију настављају сликари различитих школа Раџастана (Бунди, Кишангар, Џаипур – Стил компанија).

Посебан стил сликарства представља мугалско сликарство (XVI–XIX век) мешавина индијског, персијског и исламског стила, које бележи догађаје из живота ловаца и освајача или церемоније династичких венчања. У XVIII веку долази до процвата сликарства Раџпут, које приказује догађаје из епова Рамајане и Махбхарате, сцене из живота Кришне, као и пејзаже и људске фигуре. Сликаство Мисоре, Танџоре, Кангра, Мадубани, Патачитра само су неки од двадесетак индијских стилова у сликарству.

Почеци модерног индијског сликарства везују се за Калкуту и XIX век. Старе сликарске традиције тада полако изумиру у Бенгалу, где долази до стварања нових сликарских школа које су донели и формирали Британци. Раџа Рави Варма (1848–1906) био је први индијски модерниста, самоуки сликар, вођен западним традицијама и техникама, који је добио награде у Бечу и Чикагу. Реакција на западне утицаје довела је до оживљавања примитивистичког сликарства, названог Бенгалска школа уметности, која је заснована на богатом културном наслеђу Индије. Бенгалској школи припада уметник Маниши Деи, творца слике Бенгалске жене (1950). За овом школом је уследила Сангиникетан школа контекстуалног модернизма, коју је предводио Рабиндранат Тагоре.

Скулптура. Небројени су примери хиндуистичке, будистичке и ђаинистичке скулптуре. Као што је живот Христа приказиван у уметности хришћанства, тако је и живот Буде био представљан у уметности будизма. Приче о Будиним претходним рођењима честа су сликарска тема, док је у скулптури најчешће приказиван живот Буде, Сидарте Гаутаме. Међу најважнија скулпторска остварења спадају рељефи на капијама Велике ступе у Санчију (I век пре н. е.). Од сцена из Будиног живота на рељефима четири су биле најважније – Рођење, Просветљење, Прва беседа након просветљења и Паранирвана. Буда је самостално приказиван у стојећем и седећем (лотосов цвет) положају.

Све пећине су биле украшаване бројним скулптурама одговарајућих религија, а нарочито су обилевале скулптуралним украсом фасаде хинду храмова. Скулптурама је била украшавана и унутрашњост ђаинистичких храмова.

ЛИТ.: Monod-Bruhl, O., *Indian Temples*, London, 1951; Vučkovački-Savić, V., *Umetnost Indije*, Beograd, 1959; Куленовић Т., „Индијска ерот-

ска уметност и око ње”, *Лейпцигска Мајице српске*, 405 (март, 1970); Craven, R. C., *A concise History of Indian Art*, London, 1976; Welch, S. C., *India: Art and Culture: 1300–1900*, New York, 1984; Vučkovački-Savić, V., „Indijski simbolizam”, *Polja*, 327 (март, 1986); Harle, J. C., *The Art and Architecture of the Indian Subcontinent*, Harmondsworth, 1987; Partha, M., *Much maligned Monsters: History of European Reactions to Indian Art*, London – Chicago, 1992; Stierlin, H., *Hindu India: from Khajuraho to the Temple City of Madurai*, Köln, 1998; Dehelia, V., *Indian Art*, New York, 2014; Parimoo, R., *Life of Buddha in Indian Sculpture*, New Delhi, 2010; Srinivasan, K. R., *Temples of South India*, New Delhi, 2013; Sivaramamurti, C., *Indian Painting*, New Delhi, 2013. А. Г.

ИНДОКТРИНАЦИЈА УМЕТНОСТИ (лат. *in* – за, у, на и *doctrina* – наука, учење, знање, настава) – процес присилног или организованог наметања идеја, ставова, схватања, веровања и начина понашања које према стратегијским плановима и циљевима држава врши у уметности. Циљеви су личност уметника, организовање уметничког живота, рецепција уметничког дела, историја уметности и теорија са идеолошким порукама. Индоктринација у уметности не подразумева активан и двосмерни однос који укључује промишљање, критику или самосталну изградњу ставова. Нарочито је развијена у друштвима са јаким и свепрожимајућим идеолошким и политичким диктатима као што су тоталитарна друштва где се и. у. спроводи на силу и уз драстичне казнене последице. И либерална друштва прибегавају „меким” средствима и. у. путем масовне производње, монополског понашања, корупције, деформисања јавног мњења, агресивном пропагандом итд. Индоктринација у уметности се може повезати са настанком идеологије и Француском револуцијом, када групе на власти користе средства за и. у. путем апарата моћи, средствима застрашивања и пропаганде.

Фашизам и комунизам, као две најизразитије тоталитарне идеологије, почивају на псеудонаучним „доказима” своје ваљаности, те се уздижу на ниво непогрешиве догме која се отеловљује у личности вође. У фашизму, то су расни и митолошки садржаји, а у комунизму – идеје о бескласном друштву. Будући да су обе идеологије агресивне, обе улажу огромно поверење у технолошки прогрес, нарочито у делу који се тиче војне, безбедносне или надзорне сврхе. Уметност која слави вође, масовна прегнућа,

Захваљујемо се на добијању сагласности за коришћење илустративног материјала: Народном музеју, Београд, Музеју Српске православне цркве, Београд, Музеју савремене уметности, Београд, Музеју примењене уметности, Београд, Народном музеју, Ниш, Музеју Рас, Нови Пазар, Народној библиотеци Србије, Београд, Галерији Милене Павловић, Пожаревац, краљевској породици Карађорђевић, Фонду Вујичић колекција, Београд, Архиву САНУ, Београд, господину Ђорђу Момировићу, Београд.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

72/76(031)

РЕЧНИК појмова ликовних уметности и архитектуре. Том 2, Е–К / [аутори Ана Анакијев ... и др.]. – Београд : САНУ, Одељење ликовне и музичке уметности : Завод за уџбенике, 2020 (Београд : Планета принт). – 679 стр. : илустр. ; 29 cm

Подаци о ауторима преузети са полеђине насл. листа. – Тираж 1.000. – Скраћенице: стр. 8. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Регистри.

ISBN 978-86-17-20195-9 (ЗУ)

1. Анакијев, Ана [autor]

а) Уметност – Лексикони б) Архитектура – Лексикони

COBISS.SR-ID 19122697

К. Б. 34978

8 600262 054920